

Inv. A. G. 232.

RAPORTURILE

1956

DINTRE

Drept și Sociologie

DE

D. DRAGHICESCU

DOCTOR AL FACULTĂȚII DE LITERE DIN PARIS

70538

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA GUTENBERG, JOSEPH GÖBL

20, — STRADA DOAMNEI, — 20.

(Biserica Kalinderu)

1904

R. C. U.

75398

XIII
7

RAPORTURILE

232 098

DINTRE

Drept și Sociologie

DE

D. DRAGHICESCU

DOCTOR AL FACULTĂȚII DE LITERE DIN PARIS

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA GUTENBERG, JOSEPH GÖBL
20, — STRADA DOAMNEI, — 20.
(Biserica Kalinderu)
1904

CONTROL 1953

Biblioteca Centrală Universitară
a U.C.P.E.S.T.
Cota 75398
Inventar 70538

PC 132/01

B.C.U. Bucuresti

C70538

Raporturile dintre Drept și Sociologie

Problema raporturilor dintre Drept și Sociologie prezintă, ca factori esențiali, următoarele trei chestiuni:

1. Știința dreptului este o știință exclusiv socială;
2. Legile juridice pozitive sunt adevăratele legi ale societăților, căci în afară de ele nu există legi naturale, cari să guverneze societățile;
3. Știința socială este menită să raționeze legile juridice, să transforme astfel dreptul într'o adevărată știință, rămânând ca dreptul, la rândul său, să procure sociologiei un fundament de fapte reale, pozitive, care-i lipsesc cele mai adeseaori.

Chestiunea de a se ști dacă știința dreptului este o știință socială formează punctul central al problemei ce ne preocupă. Dar răspunsul la această chestiune se indică tot mai net în ultimii ani ai literaturii sociologice. Nu numai că este adevărat că știința dreptului este o știință socială, dar există o concepție sociologică, aceea care a triumfat demult în Germania cu August Post și cu Stein, pe punct de a triumfa acum în Franța cu Durkheim și elevii săi, și care ia știința dreptului ca adevă-

rata și unica bază a sociologiei. Aceasta este așa zisa școală pozitivă în sociologie.

Conform acestei concepții, viața unei societăți, foarte mobilă și inapucabilă în profunzimea ei, ajunge să se manifesteze la exterior și să se fixeze prin urmare în regulile juridice, cari guvernează această societate. Intre drept și știința societății nu poate să existe dar un alt raport decât acel simplu raport ce există totdeauna între o știință abstractă și materialul său de investigație.

Materialul compus de legile juridice, cari reprezintă viața socială fixată, cristalizată, ne oferă singurul mijloc de a face știința societății, căci numai prin intermediarul acestor legi fixate putem apuca și măsura științificește viața socială profundă și inapucabilă în mobilitatea ei vertiginoasă. Știința societăților va fi dar așa cum va fi rezultat ea din cercetarea științifică, obiectivă a legilor juridice respective.

Se ajunge astfel la descoperirea principiului evoluției sociale prin simpla cercetare a evoluției juridice a societăților. Căci, dacă se observă, spre exemplu, că regulile juridice evoluează trecând dela caracterul *represiv*, penal, ce-l prezintă la început, la un caracter *restitutiv*, pe care-l câștigă mai târziu, se trage concluzia că societățile evoluează dela o formă *statuală* autoritară, pe care o au la început, către o formă *contractuală*, liberală, la care ajung neapărat cu timpul. Pentru că dreptul penal, care formează, la începutul societăților, aproape tot dreptul, evoluează și se transformă succesiv, cu timpul, într'un drept contractual: dreptul civil, constituțional, comercial, administrativ, etc., se conchide că solidaritatea socială

incepe prin a fi rigidă, mecanică, tiranică și finește prin a deveni organică, suplă, elastică, individualistă.

Intr'un cuvânt, evoluția dreptului constituie un adevărat termometru al evoluției sociale. Aspectul juridic al vieții sociale formează astfel un adevărat *sociometru*, care este în stare să ne indice, cu toată preciziunea și fidelitatea ce ar fi de dorit, variațiile evoluției sociale.

Din partea lor, juriștii n'au fost fără ca să priceapă, cu netezime și claritate, această legătură strânsă dintre drept și sociologie. Din contră, ei au făcut mulți pași pe calea științei sociale, înainte chiar ca această știință să existe, și, prin urmare, înainte chiar de a se fi deșteptat la lumina sociologiei însăși. Astfel, pe la începutul secolului al XIX-lea, doi juriști de frunte: unul francez, De Bonald, altul german, Savigny, prin contradicere cu raționalismul anarhic al secolului precedent, opuseră rațiunii simpliste și efemere a individului realitatea eternă și complexă a societății. Ei arătară că dreptul nu este produsul unei rațiuni individuale *a priori*, atotputernică ci acela al unei societăți complexe și indefinite, simbolizată prin Dumnezeu, — pentru De Bonald. Sau, în sfârșit, după Savigny, dreptul este produsul unei epoci istorice, al istoriei în general, căci nu este decât o dezvoltare *a posteriori*, a unei tradiții, a unor obiceiuri, etc.

Mai târziu, juriști ca Sumner Maine în Anglia, Jhering în Germania, și Fustel de Coulange în Franța, conduseră știința dreptului și mai departe pe căile sociologiei, și neteziră și aplanară astfel căile științei sociale domni-
toare.

Intr'adevăr, oricine a citit cartea *Zweck im Recht* a lui Jhering, s'a putut convinge că știința dreptului este o

știință socială, prin excelență, de oarece *teleologia* socială conține sâmburile dezvoltării diferitelor forme juridice.

De asemenea, în *Ancient Law* a lui Sumner Maine, ca și în *Cité antique* a lui Fustel de Coulange, ni se arată, cu toată preciziunea necesară, cum diferitele modalități ale formelor de grupare: religioasă, de castă, de familie, de clanuri, etc., determinară raporturile juridice ale oamenilor din societățile respective.

Negreșit, o cale paralelă urmărește științele moralei și economiei politice.

Astăzi lumea savantă, din Occident, este unanimă în a recunoaște că morala are un fundament exclusiv social, că știința moralei este încă o știință pur socială. Dacă, în această privință, considerăm proba făcută pentru drept, morala se prezintă în așa conexiune cu dreptul, în cât proba făcută pentru știința dreptului este valabilă și pentru știința moralei. Este destul de cunoscut și admis că între morală și drept nu există nici o deosebire fundamentală, că între fenomenele respective ale acestor două științe nu este decât o deosebire de grad, de nuanță. Așa, idealul tuturor principiilor juridice este să devie tot atât de generale ca și unele prescripții ale moralei, iar idealul prescripțiilor morale este să devie tot atât de sigure și obligatorii ca și legile juridice. Ceeace lipsește legilor juridice este caracterul de universalitate, iar ceea ce lipsește prescripțiilor morale este caracterul de sancțiune.

Unele din prescripțiile morale au trecut deja în sfera dreptului, căci au fost sancționate; astfel este cazul prescripției «să nu ucizi». Altele, precum prescripția: «ajută și iubește pe aproapele tău», tinde a trece în sfera drep-

tului. Se pare că socialismul n'are alt scop decât a scorbri prescripțiile moralei superioare pe terenul dreptului obligatoriu și sancțional. Evoluția moralei se arată a fi necesară în această direcție.

Ceeace este adevărat pentru drept și morală este atât mai adevărat pentru economia politică. Cu marele economist german, List, Economia politică devine economie rațională.

Acum în urmă, cu economiștii germani Wagner și Schmoller, această știință devine o economie socială, o *Volkswirtschaftslehre*. În special, de când socialismul luă un caracter științific riguros, Economia politică nu numai că deveni o știință socială, dar tinde a deveni singura știință socială posibilă. În această direcție scriseră Rodbertus, Karl Marx, Benoit Malon. După aceștia, toată fenomenalitatea socială, artistică, intelectuală s'ar reduce a nu fi decât o derivație directă, imediată a distribuției bunurilor și a modului de producțiune. În această ipoteză, sociologia și economia politică n'ar formă decât una și aceeași știință.

Caracterul social al dreptului devine și mai evident, când ne gândim că viața socială economică, în măsura în care ea se desvoltă, devine tot mai mult obiectul prescripțiilor juridice. Distribuția bogățiilor începe a fi din ce în ce mai mult reglementată de societate în interesul societății. Raportul dintre aspectul social, juridic și cel economic este așa de strâns, încât un fenomen juridic nu este altceva decât determinarea raporturilor sociale sau economice ale membrilor societăței.

Rezultă deja, din toate acestea, că viața socială, sub toate aspectele ei, pare a fi guvernată și tinde a fi reglementată de legi cu caracter formal juridic. Fenomenele sociale, morale și economice, cari împreună constituiesc substanța vieții sociale, admit, prin urmare, o singură categorie de legi speciale: legile juridice pozitive.

Toată dificultatea chestiunii constă în a ști dacă mai există în societate alte legi decât legile juridice. La acesta vom răspunde, spunând că nu mai sunt alte legi propriu zise, cari să domine realitatea socială, cu rizicul chiar de a cădea, afirmând aceasta, în contradicție cu enorma majoritate a autorilor și cugetătorilor, ce s'au ocupat până acum cu această chestiune esențială.

Intr'adevăr, tot rostul cercetărilor sociologice de până acum, întreaga menire a științei sociale este de a descoperi în societate niște legi comparabile cu legile fizice, chimice sau biologice, niște legi naturale, cu alte cuvinte. De bine, de rău, și eu sunt condus să cred mai curând că de rău decât de bine, nimenui până acum nu i-a venit în minte să privească legile juridice pozitive ca fiind adevăratele legi sociologice. Chiar aceia ca d. Durkheim care au apropiat mai mult sociologia de știința dreptului, n'au văzut în prescripțiile juridice pozitive decât niște simple fapte, ale căror legi naturale trebuia să le descopere. Or, aceste prescripții juridice pozitive fiind ele înșile niște adevărate legi cari guvernează efectiv raporturile factorilor sociali, a le abandona și a căuta legile lor, adică legile legilor, este a reedita patima câinelui din fabulă, care a lepădat bucata din gură pentru umbra ei pe care o vedea în apă.

Intr'adevăr, toți sociologii moderni și contemporani

în cap cu d. Durkheim, voind să prindă miragiul legilor, sociale naturale, s'au înecat într'o adevărată confuziune și se epuisează în sforțări intelectuale sterpe.

Aceasta face că întreaga dezvoltare sociologică să cheltuește pe un teren steril și țintește obiective iluzorii, de oarece nimic nu poate fi mai iluzoriu decât legile naturale în societatea civilizată. De aceea, și ceața și confuzia ce ascunde savanților sociologi adevărata realitate socială, este impenetrabilă. Pentru a răspândi această confuzie, trebuie mai întâiu arătat și dovedit că în societate nu poate fi vorba despre legi sociologice naturale. Nu este timpul să aduc acum toate probele doveditoare precum că nu există astfel de legi în societate. Mă mărginesc a da numai câteva indicații. Și mai întâiu este chestiunea de logică cea mai elementară: legi naturale nu sunt decât în domeniul naturei propriu zisă. Or, ideea unei societăți civilizate este negația chiar a naturii. *Civilizația este arta, ea este o natură artificială*. Bacon, marele filozof englez, a definit admirabil natura de artă, zicând că arta este *omul adaos la natură*. Cu alte cuvinte, omul adăogat omului, inteligența omenească aplicată la natura externă și la natura omenească însăși, face ca natura omenească și societatea, ce rezultă de acolo, devine astfel un lucru artificial, un lucru de artă.

Este logic atunci ca lucrurile artificiale să se sustragă la legile naturale și să cadă sub regimul unor legi artificiale, și ele, voite, impuse de om. Or, tocmai acestea sunt caracterele legilor juridice, căci ele sunt voite și decretate de omul reflectat, și prin urmare, potrivit naturei artificiale a societății civilizate, legile sociologice

nu pot fi decât prescripțiile formale ale regulilor juridice pozitive.

A căută în domeniul societății legi fizice naturale este a perde sentimentul oricărei distincții și al logicei celei mai elementare, este a confundă natura cu arta, artifiiciul cu adevărul.

Atitudinea gestul intelectual al sociologului care caută în societatea civilizată legi naturale, neglijând pentru aceasta legile pozitive, este analog cu acela al filozofului care a căzut în puț tot căutând la stelele cerului.

Se va obiectă, de sigur, la aceasta, că prescripțiile juridice fiind legi instituite de oameni, sunt efemere ca și oamenii, că sunt mărginite la un spațiu anume, la o societate anume, că se schimbă nu numai cu latitudinea, dar și cu timpul și cu societățile. Or, după concepția curentă, o lege științifică trebuie să fie universală, neschimbată în timp și în spațiu. O lege trebuie să fie aceeași în toți timpii la orice latitudine, pentru toți oamenii. Astfel, legea fizică: că apa ferbe către o sută de grade și se solidifică către zero grade, a fost aceeași pe vremea lui Ramses, ca și pe vremea lui Pericles și pe vremea noastră. Din potrivă, raporturile dintre Stat și individ au fost absolut altele pe vremea lui Ramses, altele au fost ele pe vremea lui Pericles, și altele sunt azi.

Ar fi inutil să nu recunoaștem adevărul ce conține aceste obiecțiuni. Dar să examinăm mai de aproape dacă ele infirmă teza noastră. Două sunt aceste obiecțiuni: 1) că legile juridice sunt instituite de oameni, ceea ce nu este cazul legilor fizice; 2) că ele sunt efemere.

Prima obiecțiune, că legile juridice sunt decretate de oameni, pe când legile fizice sunt independente de oameni,

cari nu pot decât să le constate, este cu atât mai adevărată cu cât inofensivă. Or, știința recunoaște caracterul immanent al legilor naturii. O lege este immanentă când ea rezultă din raporturile lucrurilor pe care le guvernează, când principiul ei rezidă în obiectele cari i se supun. Cine mai crede azi în știința că ar exista o divinitate; or, o putere ascunsă transcendentă, care ar impune hidrogenului și oxigenului să se combine în anume proporții atomice determinate, adică totdeauna doi atomi de hidrogen pentru un atom de oxigen? Din contra, oxigenul cere doi atomi de hidrogen din cauza naturei constituirii sale, încât putem zice că această lege chimică este conformă cu natura acestor două corpuri; că, așa cum sunt ele în simplitatea naturei lor, aceste două corpuri decretează ele, după gustul sau voința lor proprie, legea chimică după care au să se combine.

Și dacă, analizate de aproape, așa stau lucrurile cu o lege chimică, aceasta devine și mai evident pentru legile sociale, cari sunt, în definitiv, legi omenești. A zice că legile sociale sunt decretate de oameni, este a recunoaște și legilor sociale caracterul imanenței recunoscut legilor naturei. Tocmai pentru că legile naturei sunt naturale, imanente, nedepinzând nici de om, nici de alte ființe antropomorfe superioare, tocmai pentru aceia legile sociale omenești trebuie să fie decretate de oameni. E tot atât de absurd să zici că societatea civilizată este guvernată de legi naturale independente de om, cât este de absurd să zici că legile chimice sunt legi artificiale voite și instituite de oameni. A zice că legile societății sunt legi naturale, independente de om, este egal cu a zice că legile chimice sunt independente de corpurile pe

care ele le guvernează, rămâind să depindă și să fie instituite de o divinitate, de o ființă supranaturală, etc.

Atunci reese foarte clar că pretenția științifică, în aparență, de a găsi în societatea omenească legi naturale, este ecoul sau consecința unui mod anti-științific și religios de a concepe lumea. Sub pretenția de a stabili legile naturale ale societății, există, fără să aibă cunoștință de existența sa, vechia interpretare antiștiințifică, ce trece explicarea legilor dincolo de lucrurile pe care aceste legi le guvernează, și o atribuie la ființe supranaturale.

Prin urmare obiecțiunea că legile juridice nu sunt legi sociologice, pentru motivul că sunt instituite de om, deși adevărată, prin chiar adevărul ce conține, se întoarce în contra intențiilor celor cari ar face-o, de oarece este evident acum că o lege sociologică nu poate fi decât o lege decretată de factorii societăților: oamenii.

Rămâne cealaltă obiecție, legile juridice nu pot fi legi sociologice, pentru motivul că sunt efemere, variază cu societățile, cu timpul și cu spațiul, pe când legile științifice sunt universale și permanente.

Această obiecțiune este mai gravă, însă consecințele ei se întorc iarăși în contra intențiilor celor cari o fac.

Oare caracterul de efemer exclude în sine ideea de lege? Dar ce este acest caracter efemer; tot ce există în lume nu este oare mai întâi de toate efemer; căci noțiunea cuvintelor efemer și permanent este foarte relativă. Cât trebuie să se aplice o lege pentru ca să nu fie efemeră și pentru ca să fie prin urmare științifică? Să luăm legile astronomice, acelea cari guvernează sistemul nostru planetar. Sunt aceste legi permanente? Bine, dar în timpul când tot acest sistem eră o nebu-

loasă, legile perioadei, care îi guvernează mișcările, nu erau ; aceste legi datează numai decând nebuloasa solară s'a transformat în actualul sistem, și vor înceta imediat ce acest sistem se va deplasa. Prin urmare, permanența aceasta a legilor astronomice este foarte relativă. Câteva miliarde de ani, raportate la mai multe miliarde de secol, prezintă încă în caracter efemer. Și ce devine această lege, că apa fierbe la 100 grade de căldură, atunci când această temperatură va deveni sute de grade sub zero. Apa nu fierbe la 100 grade, atunci când pământul tot eră incandescent, și nu va fierbe atunci când pământul va deveni un corp solidificat de gheață.

Prin urmare, chiar caracterul legilor științifice nu este așa permanent, căci permanența lor se învecinează prea mult cu efemerul ; deosebirea între legile naturii și legile juridice este doar că unele țin mai mult timp.

Intre un cod civil, ce durează un secol și între un sistem planetar ce durează milioane de secole nu este o diferență principială de natură.

Este însă adevărat că legile juridice sunt relativ preă) efemere și preă variabile în spațiu și cu oamenii. Dar aceasta nu este numai caracterul prescripțiilor juridice, ci al întregii istorii omenești și al întregii fenomenalității sociologice. Se știe astăzi că epocile istorice nu se mai reîntorc, că trecute odată, sunt trecute pentru totdeauna, și că este în natura esențială a unui eveniment istoric de a fi unic, de a nu se mai repeta.

Și dacă astfel este realitatea ce face obiectul sociologiei și al prescripțiilor juridice, cum poate cineva pretinde că legile juridice să fie permanente ?

Pe cât este de firesc ca legile naturale să fie relativ

permanente, în tot cazul stabile, de oarece în natură totul revine cu o periodicitate sigură; pe atât este de monstruos să pretinzi legi fixe, legi naturale, științifice în societate, unde este în natura profundă a orăru fenomen întâmplat de a nu mai reveni, de a nu se mai întâmpla niciodată.

De aci rezultă una din aceste două lucruri: sau realitatea istorico-socială este nesusceptibilă de legi științifice și prin urmare de știință, sau știința ei nu poate fi o știință riguroasă, și legile ei nu pot și nu trebuie să fie comparate cu legile științifice ale naturii. Atunci devine evident că singurele legi sociologice posibile nu pot fi decât niște legi, cari să poarte exact caracterele prescripțiilor juridice și să fie astfel efemere, instabile.

Această deosebire, dintre realitatea sociologică și realitatea naturală în general, să explică minunat prin alte considerații, pe cari abia le pot anunța aici, și pe cari le voi desvoltă îndelung cu altă ocazie. Dacă realitatea socială este atât de efemeră este pentru că ea datează de preă puțin timp, față de celelalte domenii ale naturii. Căci sistemul solar, a cărei regularitate este acum dusă aproape la ideal, datează de miliarde de secole, viața, regnul biologic, s'a fixat și el în speciile zoologice și botanice, relativ permanente, de oarece datează, după calculele naturaliştilor, deja de 72.000.000 de mil. de ani; or societatea omenească, după calculele cele mai exagerate chiar, nu durează decât de cel mult 20.000 de ani. Cum voiți atunci ca societatea să se realizeze, să se fixeze, să devie regulată, periodică și susceptibilă de legi în acest atât de scurt interval, când regnului vieții i-ar trebui, ca

să se formeze și să se fixeze în formele pe care i le vedem azi, câteva zeci de milioane de ani.

Ne găsim deci cu societatea, pe care o constituim, într'o epocă chaotică, nebuloasă, într'o epocă de creație, unde regularitatea nu există încă, sau este o simplă veleitate, o simplă tendință de a fi, de a se echilibra, întreruptă de o serie indefinită de cataclisme istorice. Tot astfel, stratificarea geologică a fost întreruptă și turburată de revoluțiile geologice. Forma, fixată azi, a straturilor geologice este produsul unor adevărate revoluții; tot așa forma societății fixate, când se va fixa spre a deveni susceptibilă de legi fixe științifice, va fi opera stărilor de revoluție de azi.

Revoluția sociologiei este formată de inovațiile sociale cari se oglindesc în revoluțiile juridice. O legislație, un ordin social dat, durând câteva decenii sau secole, este un început de fixitate, care nefiind totuși consistentă, nu întârziează de a se dărâma.

Totalitatea legilor pozitive ce guvernează o societate, într'un moment dat, reprezintă uniformitatea, fixitatea și regularitatea fenomenelor sociale din acel moment, știința și legile științifice din natură nu sunt, ele însă-le, decât oglindirea uniformității, regularității și uniformității din societăți. Și cum tocmai legile juridice îndeplinesc această condiție, de ce n'ar fi ele legile științifice care guvernează societățile?

Dacă există o regularitate oarecare în societate, aceasta nu numai că se oglindește în prescripțiile juridice, ci este ea însăși rezultatul acestor prescripțiuni juridice formale. Spre exemplu, dacă într'o categorie de societăți, contractul căsătoriei să face în așa chip, în cât, în toate

cazurile, același complex de acte trebuie neapărat realizat, formându-se astfel o uniformitate sigură, în această privință, este pentru că legile juridice formale prescriu ca toate contractele de căsătorie să fie făcute numai într'un anume chip determinat.

Toate actele sociale mai principale sunt fixate formal de mai înainte ; realizarea lor nu se face decât după tipul prescris. In acest sens se poate zice că dreptul, cu prescripțiile juridice ce'l constituie, reprezintă adevărata morfologie socială ; cu alte cuvinte, complexul legilor pozitive dintr'o societate formează ceea ce s'a numit *statica socială*. Complexul legilor juridice de tot felul, formează tipul relativ stabil și precis al societății respective, scheletul fix al vieții sociale respective. Legile juridice sunt cu liniile fixe, ca trăsăturile precise caracteristice și permanente ale unei spețe. Dacă aceste trăsături caracteristice n'ar fi fixe, permanente relativ, viața biologică ar fi anarhică, imposibilă de redat în formele de legi biologice științifice, și prin urmare știința biologică ar fi imposibilă. Această știință este posibilă numai din cauza fixității speței lor.

Tot astfel, dacă uniformitatea și regularitatea socială, care se oglindește în legile juridice, n'ar exista, știința sociologiei ar fi absolut imposibilă.

Din toate aceste diferite puncte de vedere rezultă, prin urmare, că legile științei sociale se desemnează a nu fi altele decât prescripțiile juridice, pozitive și morale. Aceasta cu atât mai mult, cu cât aspectul economic al vieții sociale începe a fi reglementat, în mod juridic, și cu cât chiar prescripțiile morale, spre a fi eficace și efec-

tive, trebuiesc să îmbrace caracterul obligator și *sanctional* al legilor juridice pozitive.

Dar, dacă am arătat că legile juridice pot fi științifice, nu înseamnă că am dovedit, prin aceasta chiar, că ele sunt științifice, în cât să nici nu mai poată fi vorba de o știință socială, în afară de știința dreptului.

Este adevărat că sociologia variază cu sociologii și ajunge a nu mai fi decât o simplă poli-logie. Nu tot astfel trebuie să se creadă că se întâmplă și cu *Psihologia socială*. Aceasta tocmai trebuie să intervie asupra legilor juridice, spre a le procura caracterul rațional cauzal ce caracteriză legile științifice. Altfel, este chiar arbitrar să se vorbească acum de știința dreptului.

Căci ce este o știință propriu zisă?

O știință propriu zisă, spre exemplu, știința fizică, formează un tot complex de legi, cari se divid în mai multe categorii deosebite. Aceste categorii se leagă între ele printr'un principiu superior, care le este comun la toate, și care procură o bază rațională diferitelor legi speciale din aceste diferite categorii.

Acest principiu este pentru științele fizice *legea conservării energiei*, care se regăsește același în fenomenele de căldură, de lumină, de electricitate, de acustică, etc. La acest principiu pot fi readuse legile fizico-chimice, căci aceste legi pot fi trase din acest principiu printr'o simplă deducție imediată.

În știința Biologiei, fenomenele vieții încep a putea fi, tot astfel, raportate cauzal la un principiu superior, care n'ar fi altul decât principiul *asimilațiunei funcționale*. De la acest principiu se poate deduce imediat principiul eredității, iar din principiul eredității se pot deduce, într'un

mod mai mult sau mai puțin direct, toate accidentele fenomenalității vieții.

Față de aceste principii superioare, restul legilor fizico-chimice și biologice sunt sau empirice sau raționale.

Sunt empirice acele legi numai, 'cari nu sunt decât niște formule de sequență, ce n'au nici o legătură cu principiul conservării energiei, sau cu acela al asimilării funcționale. Legile științifice, propriu zise, sunt formule, a căror legătură causală directă cu principiul superior este evidentă, și, în așa chip, în cât legea se poate obține, din acest principiu, printr'un simplu act de deducere logică.

Legile empirice sunt simple constatări, a unor fapte, cari se repetă în anumite împrejurări, fără ca să se cunoască rațiunea repetirii lor, spre exemplu, orce lege juridică pozitivă. Legile raționale, propriu zis științifice sunt aceleași formule empirice, din momentul ce rațiunea lor causală este cunoscută — legile fizico-chimice, spre exemplu. Dealtfel, există o diferență esențială chiar între ceea ce numim noi un principiu superior și o lege rațională. Această diferență consistă în aceea că legea rațională și chiar cea empirică, ne face posibilă prevederea, pe când principiul nu face decât să ne înlesnească priciperea legilor raționale; el nu poate să ne dea nici o previziune.

Știința dreptului, pentru ca să se poată numi astfel, trebuie să formeze un tot armonic, compus din diferite categorii, cari să leagă între ele, și cari toate au ca leit motif, ca fir conducător, unul sau mai multe principii simple, la cari să se lege, în mod logic, și din cari să se poată deduce direct toate regulele juridice, cu oare-

care ușurință. Tot așa cum în științele naturale o lege rămâne empirică, dacă nu i se găsește legătura cu un principiu superior, cu o rațiune cauzală superioară, în știința dreptului, o lege juridică este o simplă formulă empirică, și nu devine o lege socială, științifică decât din momentul ce-i se poate descoperi fundamentul rațional, cauzal, din momentul ce se poate atașa la un principiu general superior.

De unde se pot însă procura acele câte-va principii supreme, cari să domine toată efflorescența legilor juridice cari constituie dreptul?

Până acuma, încercările s'au făcut mai toate în direcția științelor cari se ocupă de individ: fie Biologia, fie Psychologia. Nesuccesul, pe care îl constatăm în această direcție, ne face să credem că principiile superioare ale dreptului nu vor putea fi niciodată trase din știința biologiei.

Mai întâi de toate, trebuie să constatăm că încercarea de a se lua din biologie principiile superioare ale dreptului, este produsul unui raționalism factice și foarte simplist. Astfel, când Herbert Spencer ne spune că justiția este o consecință directă a principiului biologic lupta pentru viață și supra-viețuirea celor apti, uită că dreptul este produsul istoric al societăților și că istoria și societățile, fiind ceva superior și diferit de viața animalică propriu zisă, de și trăesc din această viață, trebuie să aibă oarecare autonomie și principii și legi deosebite. După cum viața nu se poate reduce la materia brută, tot așa legile societății și ale istoriei nu se pot reduce la principiile biologice. A căuta în biologie fundamentul dreptului, este a'ți tăia posibilitatea de a găsi acest fun-

dament, este a rătăci și a nu prinde decât miragiul principiilor *apriorice*, idealiste ale dreptului, cari s'au dovedit, încă de mult, ca neavând nici o valoare.

Teoriile biologice ale dreptului pleacă dela acest postulat, care este în mod fundamental eronat: anume că omul este un fel de mecanism sigur, condus de câteva principii sau instincte simple, egoiste, cari fac că modul cum el reționează la impresiile lumii externe este determinat de șurubăria internă a acestui mecanism instinctiv. Ar urmă atunci că este destul să cunoști acest mecanism și secretul acestor instincte, pentru ca să cunoști fundamentul dreptului, și să deduci de acolo tot complexul legilor juridice.

Cu alte cuvinte, după această concepție, omul ar fi un fel de orgă de *barbara simplistă*, care nu știe decât un număr restrâns de cântece, pe cari le va cânta totdeauna aceleași, orcare ar fi împrejurările în care ar fi fost pusă să cânte.

Nimic mai fals decât acest postulat.

În realitatea adevărată, omul, deși fixat biologiceste, este tot ce poate fi mai variabil ca suflet. Din punct de vedere psihologic, omul se poate compara mai curând cu un clavier, care conține în el posibilitatea unei infinite serii de cântece, și care dă totdeauna acele acorduri numai, pe care degetele invizibile ale societății și ale naturii i le comunică. Clavirul psihologic omenesc nu răspunde conform unui mecanism intern, fix, ci, fiind esențialmente multiplu și plastic, reacționează, la impresiile lumii externe, într'un mod totdeauna adecuat acestor impresii, adică totdeauna conform acestor impresii. Prin urmare, rațiunea cauzală a reacțiunilor lui trebuie căutată în

lumea externă în care trăește, adică în lumea socială, care devine din ce în ce mai exclusiv unica sa lume.

Dintr'un oarecare punct de vedere, mai propriu este să cauți principiile fundamentale ale dreptului în psihologie; ceea ce s'a făcut întru câtvă de către juriștii germani.

Intr'adevăr, acțiunile conștiente ale omului sunt obiectul cercetărilor psihologice în acelaș timp în care ele sunt obiectul prescripțiilor formale juridice. Conținutul psihic al personalității se modelează adeseori în legi juridice, și invers, legile juridice trebuie să aibă totdeauna un conținut psihic, un echivalent sufletesc. Așă fiind, dreptul ar procura adeseori el însuși explicație psihologiei, de parte de a fi totdeauna explicabil prin psihologie. În mare parte, conștiința noastră este ecoul diferitelor coduri de legi morale, sociale, juridice. Psihologia, conștiința noastră deși în mod mai profund și mai imediat, este derivată și variabilă ca și conținutul dreptului, pentru că am zis că psihologicește omul este un clavier, care răspunde conform impresiilor ce'i trimite viața lui în mediul social.

Principiul acțiunilor și sentimentelor lui este cuprins în mecanismul complicat și ascuns al vieții sociale. Prin urmare, dacă este vorba de o psihologie individuală, așă cum de obicei se consideră și se tratează psihologia, această știință încă nu ne poate da principiile definitive ale științei dreptului, de oarece ea însăși este simplistă.

Acest rol suprem se poate aștepta dela acea știință, care se ocupă cu omul plasat în societatea în care e trăește, acea știință care studiază pe om în raporturile lui cu această societate, și care studiază evoluția paralelă a omului și a societății, arătând raporturile ce leagă aceste două evoluții. Și această știință nu poate fi alta

decât psihologia socială, care, în cei mai din urmă timpi, tinde să se substituie științei pompoase și pretențioase dar iluzorie a sociologiei.

Și, într'adevăr, dacă rațiunea și cauzele determinante ale actelor noastre nu sunt cuprinse într'un mecanism intern, simplu, — ceea ce nu este sufletul nostru — ci în circumstanțele sociale, în care se agită și trăește sufletul nostru, legea legilor acțiunilor noastre trebuie să fie cuprinsă în principiile generale ce guvernează societățile, în principiile psihologiei sociale.

E drept că am zis că evoluția juridică constituie un fel de termometru al evoluției sociale, întru cât în principiul evoluției juridice se oglindește perfect acela al evoluției sociale. Inșă, cum viața istorică socială este fundamentul causal al dreptului, evoluția psihologică socială constituie fundamentul rațional al legilor juridice.

Evoluția socială se oglindește în evoluția juridică, după cum o cauză se oglindește în efectele sale. Pentru ca legile juridice, pozitive să capete caracterul causal, rațional, ce distinge științele propriu zise, trebuie să arătăm raporturile causale ce pot lega complexul legilor juridice cu principiile psihologiei sociale.

Dar cari sunt, mai întâiu, aceste principii ale psihologiei sociale? Nu vom avea pretenția să prezintăm niște principii admise de toată lumea, incontestabile, și nici nu pretendem a fi în măsură să legăm, în mod logic, întregul complex al dreptului de aceste principii. Aceasta nu poate fi decât produsul operei unui întreg șir de generații de cercetători. Noi nu vom prezintă aci decât schița acestor cercetări, așa cum întrevădem noi că ar putea fi orientate.

Principiul, care domină în primul rând viața psihică a societăților, este acela al dezvoltării sociale, care se poate formula în modul următor: *Societățile omenești, mărginite întru început la mici întinderi și la un mic număr de membrii, augmentează întregindu-se unele cu altele, și tind până la a forma o societate unică, universală.*

Lord Salisbury a exprimat acest adevăr cu multă precizie și cu mult spirit, zicând: «Societățile mici tot se mai micșorează, iar societățile mari tot se mai măresc»

Acest principiu oarecum extern al psihologiei sociale este nedespărțit de aspectul său intern, care consistă într'un proces de extensiune a conținutului psihic al membrilor societății întregite. Pe de altă parte, ca principii, imediat subordonate principiului dezvoltării sociale trebuie să reamintim că sunt următoarele două: 1) Nivelarea, uniformizarea democratică a indivizilor ce compun societățile dezvoltate; 2) Centralizarea raporturilor sociale.

Dacă ne oprim un moment atenția numai asupra gradului de întregire și dezvoltare socială, trebuie să constatăm că stadiul la care se găsește realizat acest principiu este hotărâtor pentru modalitatea grupării oamenilor în societăți. Or, modalitatea acestor grupări înseamnă modalitatea dispoziției raporturilor sociale. Și cum dreptul, după definiția sa clasică, este determinarea raporturilor sociale dintre oameni, urmează, în mod evident, că dispozițiile pozitive ale dreptului trebuiesc în general deduse logic din starea de fapt a acestui principiu superior al psihologiei sociale.

Și iată cum:

Intregirea societăților unele cu altele se face în două chipuri: 1) în mod provizoriu; 2) în mod definitiv.

În mod provizoriu avem azi întregirea tuturor societăților cultivate, sau așa zis civilizate, formând deja o societate universală. Religia, știința, arta, literile, și mai ales unele principii superioare, universale ale moralei, formează punctele de contact ale societăților parțiale ce compun între ele societatea civilizată.

În mod definitiv avem întregirea societăților, cari s'au contopit, violent sau de bună voe, pentru a forma societatea franceză de azi, societatea germană, engleză, italiană, etc.

Întregirea socială provizorie, dă naștere, în mod logic, la acea parte a dreptului, care se numește *Dreptul internațional public și privat*, convențiunile comerciale, etc. Societățile, a căror colaborare formează lumea civilizată, sunt deja prinse într'o rețea de legi juridice pozitive, cari corespund stadiului dat de întregire socială, și cari se pot deduce, sau ar trebui să se poată deduce, cu ușurință, din raporturile ce există între aceste societăți particulare. Ele se supun aceluiaș regim de drept internațional; în tot cazul, aceste societăți se orientează, în modul lor de a se conduce unele față de celelalte, după niște puncte precise, admise, voluntar sau involuntar, de majoritatea lor.

Când însă întregirea socială este definitivă și contopirea internă a societăților este aproape completă, pentru a constitui astfel o societate din ce în ce mai mare, forma raporturilor sociale dintre indivizii acestei societăți ia alt caracter. Modalitatea grupărei sociale respective se traduce printr'o altă categorie de legi pozitive, și anume mai întâi legile juridice fundamentale ale societății: Constituția, dreptul constituțional, codul penal și apoi diferite

capitole din codul civil. Or, spiritul și caracterul fundamental al Constituției, al codului penal, etc., se resimte foarte direct de gradul de întregire socială, de gradul de contopire al diferitelor societăți mici întregite în societatea cea mare.

Dacă se examinează modul în care a evoluat spiritul dreptului constituțional al societăților, în raport cu gradul lor de întregire socială, se poate observa o dependență imediată între forma dreptului public și etapa întregirii sociale atinse. Astfel, în societățile meschine, foarte restrânse, compuse dintr'o hordă, clan sau trib, legăturile dintre membrii societății și șeful ei, cari reprezintă aci statul, sunt foarte despotice. Membrii societății sunt la discreția șefului de clan. Puterea șefului descrește dacă cercul membrilor se lărgeste, și din tiranică, forma constituțională a societății evoluiază spre democrație. *Patria potestas*, din dreptul roman, este o ilustrare splendidă a acestei legi de dependență între forma dreptului public și extensiunea socială dată.

Astfel, putem zice că legile fundamentale ale unei societăți sunt autocratice, atunci când, ca în Rusia, tendința spre o nouă întregire, spre o nouă absorbțiune de noi societăți este preă pronunțată, în același timp în care absorbiția, asimilarea societăților cucerite dejă nu s'a terminat încă. Tendințele centrifugale ale Poloniei, Finlandei, etc., justifică constituția autocratică țaristă, adică, mai exact, lipsa de orce constituție din Rusia. Aceleași tendințe în Turcia legitimează tirania insuportabilă a Sultanului. Imperialismul german, de asemenea, să explică prin cimentarea încă fragedă a formei ce a luat această societate dela întregirea ei. Din contră, consti-

tuția monarhică liberală și democratică ce caracterizează restul țărilor din Europa, începând cu Anglia, Italia, Belgia, Franța, Elveția, este produsul direct al unei contopiri sociale mai înaintate în acele din urmă țări.

Iată dar cum forma legilor juridice constituționale derivă imediat din etapa, în care se găsește principiul superior care domină societățile.

În ce privește în special sancțiunile și prescripțiile penale, raporturile pur sociale, în cari sunt organizate familia și celelalte instituții sociale, ce nu poartă nici un caracter economic, este evident că ele se inspiră imediat dela forma mai mult sau mai puțin liberală a legilor constituționale din societățile respective.

Intr'un cuvânt, raporturile juridice constituționale derivă imediat dela starea de fapt a realizării principiului suprem ce guvernează societățile. După cum acest principiu este mai mult sau mai puțin înaintat în realizarea lui într'o societate dată, constituția acelei societăți va fi autocrată, tiranică, aristocratică, monarhică liberală, democratică sau socialistă.

* * *

Din punct de vedere economic, consecințele ce dezvoltă principiul întregirii sociale sunt iarăși remarcabile. Aspectul juridic al vieții economice se coprinde în acea parte a codului civil, care regulează contractele și transacțiile, și în diferitele coduri comerciale, maritime și în sfârșit în diferite alte legi economice.

Orce stadiu al principiului întregirii sociale pune în circulație, în mijlocul unei societăți date, o cantitate determinată de energii productive, fie ele naturale sau ome-

nești, alături cu o cantitate iarăși determinată de apetite de necesități. Idealul legilor juridice ar fi să reguleze astfel distribuția economică a bunurilor, în cât forțele productrice să satisfacă necesitățile, apetiturile.

Or, în starea de azi a lucrurilor, legislația noastră este preă departe de a atinge acest ideal. În mare parte, viața economică de azi scapă prescripțiilor dreptului, și, pe când aceasta, viața economică se transformă, evoluează cu repeziciune, partea respectivă a dreptului rămâne staționară, încât ajunge chiar să nu mai aibă nici un punct de contact cu formele vieții economice, pe cari tocmai ar trebui să le reguleze. Astfel se face că ajungem să vedem cu ochii, cum tocmai legile juridice, ce guvernează viața economică, nu numai că nu fac nimic spre a proporționa energiile producătoare cu cele consumătoare, dar le lasă în așa anarhie, încât forțele consumătoare mor de inaniție, neavând ce consuma, căci bunurile sunt îngrămădite în mâinile celor puțini, iar forțele producătoare, neavând la ce se aplică, se cheltuesc în deșert.

Întru cât aceste legi au pierdut contactul cu principiul întregirii sociale, adică cu consecințele directe ale acestui principiu, ele încetează de a fi legi raționale, căci fundamentul lor causal deplasându-se, ele rămân suspendate în vid.

A redă acestor legi caracterul rațional necesar al legilor științifice este a le pune în armonie cu principiul fundamental al societății, și mai exact a stabili legătura causală dintre aceste legi și consecințele economice ale principiului întregirii sociale.

Această legătură causală, dintre legile juridice și con-

secințele economice ale principiului întregirii sociale, se face numai atunci, când se armonizează aspirațiile și apetiturile existente într'o societate cu energiile producătoare ale aceleiași societăți, adică atunci când se adaptează apetiturile la resursele productive ale societății.

Or, cum pe măsură ce societățile se măresc și să devoltă, aspirațiile și apetiturile, resursele și energiile productive se transformă și se deplasează, regulele juridice ar trebui, pentru ca să fie raționale, să se transforme și ele. Printr'o anchetă statistică trebuie să se cunoască exact apetiturile și aspirațiile spre a le echilibră cu forțele productive, și raporturile juridice dintre oameni să se fixeze, pe timpul cât echilibrul rămâne stabil, conform acestor date statistice. In acest singur caz, legile juridice de această categorie, raportate la elementele lor pozitive și economice, pot deveni raționale și prin urmare științifice pe intervalul de timp cât se aplică. Spre exemplu, modificarea legii contractelor dintre patron și lucrător, organizarea sindicatelor de lucrători de tot felul, asigurările forțate, casa de pensiuene a lucrătorilor, municipalizarea mijloacelor de producere, sunt atâtea reforme și transformări juridice de realizat, cari singure sunt în stare a face ca legile juridice respective să aibă un fundament cauzal rațional în starea actuală a lucrurilor. Aceste reforme se pun și se realizează progresiv în țările din occidentul Europei, sub presiunea partidelor democratice și socialiste din ce în ce mai puternice.

Ceeace am spus despre legile juridice, care trebuie să reguleze acest aspect economic al vieții sociale, se poate repetă despre legile, cari, ca acele capitole din codul civil, se ocupă de instituții pur sociale, și despre codul

penal și legile constituționale ale societății. A da acestor legi caracterul rațional științific este a le pune în armonie cu principiul dezvoltării sociale, în stadiul în care se găsește în diferitele sale momente. Spre exemplu, constituția unei țări nu este rațională și n'are nici o soliditate științifică, dacă nu este destul de monarhică sau destul de liberală democrată, conform gradului de dezvoltare socială al acelei țări. De asemenea, organizația familiei și dispozițiile codului penal sunt arbitrare, anti-științifice, dacă contrazic conștiința și aspirațiile societății contemporane. Ele nu recapătă caracterul științific rațional decât atunci, când se restabilește legătura cauzală imediată, care le atașează la forma contemporană a dezvoltării penale.

Din toate acestea reiese, cu toată evidența, că regulile juridice pot deveni raționale, când se găsește fundamentul lor cauzal raportându-se la un principiu social superior.

Inercarea mea de a pune în evidență acest fapt indică deja în ce chip trebuie modificat complexul regulilor juridice, pentruca aceste reguli să devie adevărate legi științifice, solide și sigure fondate. Deja catalogarea lor actuală, în diferitele coduri actuale, nu mai este consistentă, căci vedem, spre exemplu că în codul civil sunt capitole cari regulează viața pur socială, alături de capitolele, cari regulează viața economică. Inserierea diferitelor coduri, în ordinea lor logică ar trebui să fie cam aceasta: 1) codul internațional civil și economic; 2) codul legilor fundamentale: dreptul public constituțional; 3) codul penal; 4) codul civil social, care să reglementeze organizația familiei și a altor instituții sociale; 5) codul civil eco-

conomic sau comercial, care să reglementeze și să armonizeze formula vieții economice.

Aceste diferite coduri ar forma astfel diferitele capitole ale dreptului, devenit știință socială, și care ar fi legate astfel între ele prin principiul dezvoltării sociale, din care toate aceste categorii se pot deduce în mod logic.

La limită, știința psihologiei sociale nu poate decât să se identifice cu știința dreptului, printr'un proces de îndefinită apropiere între ele. Psihologia socială va procura astfel dreptului principiul, care unește între ele diferitele coduri și din care aceste coduri nu sunt, în esența lor, decât niște simple aplicații sau deducții. La rândul lui, dreptul procură psihologiei sociale uniformitatea psychică omenească necesară oricărei științe, legile parțiale, cari oglindesc această uniformitate a sufletului membrilor societății.

Și, pentru a încheia subliniind aspectul practic al acestor considerații abstracte, trebuie să observăm că membrii societății, cari se specializează în studiul dreptului și al științelor sociale, trebuie să-și dea mână în desăvârșirea rolului lor în societate care este foarte mare și foarte activ. Juriștii și oamenii de știință socială sunt desemnați a adapta legile țării lor cu condițiile de fapt ale dezvoltării sociale din fiecare moment. Și, cum această dezvoltare se face în sensul unei egalizări și centralizări, democratice, simțul democratic, bine dezvoltat, este cel mai necesar organ de orientare pentru un jurist, pentru ca să reușească în realizarea misiunii sale practice și științifice în același timp.

